

LBRIS

We know
books

SORIN BOCANCEA
(coordonator)

**De la presa studentească în comunism
la presa postcomunistă**

Prefață de Emil HUREZEANU

INSTITUTUL EUROPEAN
2014

Cuprins

Prefață. Paradoxurile comunismului național românesc
(Emil HUREZEANU) / 7

Introducere (Sorin BOCANCEA) / 19

Începuturile presei studențești în România comunistă
(Alexandru DOBRESCU) / 29

**Despre felul în care făceam presă în comunism și
despre felul în care am făcut-o în așa-zisa democrație**
(Mihai TATULICI) / 39

Presa studențească în vremuri de cenzură (Liviu
ANTONESEI) / 47

**De la *Viața Politehnicii și Opinia Studențească la
Monitorul*** (Alexandru LĂZESCU) / 63

La *Dialog cu cenzura* (Alexandru CĂLINESCU) / 71

În presa românească de la comunism la postcomunism
(Dorin POPA) / 79

Dialog: egoistorie, microistorie, istorie (Sorin ANTOHI) / 93

**Eminescu și Caragiale, oamenii de presă exemplari ai
perioadei postcomuniste** (Ștefan MITROI) / 117

Presa studențească în comunism. Exerciții de libertate
(Doru TOMPEA) / 123

Simplu, despre experiența mea în presă (Dumitru CONSTANTIN) / 161

De la libertatea *Vieții Studențești* la *Libertatea* postcomunistă (Lorin VASILOVICI) / 169

Cum era viața la *Viața studențească* (Dan PAVEL) / 177

Presă românească, de la comunism la postcomunism (Octavian ȘTIREANU) / 195

Experiența *Echinox* (Zoltán ROSTÁS) / 219

Revista *Forum Studențesc* din Timișoara (Petre ANDEA) / 225

Un episod traumatic și efectele lui democratice (Doru BUȘCU) / 229

Date despre autori / 237

Începuturile presei studentești în România comunistă

Alexandru DOBRESCU

Abstract: In the context of the events that took place in Czechoslovakia, the idea of the need of student reviews emerged even within the university Party organizations. A meeting of student representatives from the largest university centers was organized, Ceaușescu being also present. During this meeting, all participants expressed the same ideas, of which the most important was the desire to found student reviews. Ceaușescu listened carefully, and then he confirmed that he agrees with the idea. After this meeting, the *Alma Mater* review was published in Iași, as well as the other student reviews from the largest university centers. In those years, you could put down almost anything that came to your mind. The only thing was to do it intelligently, that is to find the proper tone and words and, also, to be talented enough. The Press Directorate, which dealt with censorship until 1977, was more permissive and more tolerant than the Party institutions.

Keywords: *Alma Mater, Ceaușescu, censorship, the Press Directorate*

În anul al treilea de facultate, împreună cu câțiva colegi, am făcut prima revistă. Se chema *Gânduri literare*, avea 16 pagini format A5, era bătută la mașină în 6 sau 8 exemplare și aduna în paginile ei încercări poetice, fragmente de proză, mici recenzii. Dacă nu greșesc, au apărut 4 numere, pe care le-am răspândit printre colegii interesați. La vreo câteva zile după scoaterea primului număr,

dis-de-dimineată, am fost căutat la cămin de un domn, care ni s-a prezentat drept ofițer răspunzând de Universitate și m-a poftit la o discuție. M-a întrebat tot felul de banalități, ca apoi să treacă la ceea ce-l interesa: cu ce intenții am făcut această publicație ilegală, cine a citit-o, pe cine am mai invitat să publice în paginile ei. I-am spus că fusese inițiativa noastră, că nu urmăream decât să ne facem cunoscute preocupările literare în rândul colegilor, așadar purul adevăr. Nu părea să fie mulțumit de răspunsurile mele, așa că a continuat să mă chestioneze, reformulând întrebările, schimbându-le ordinea, sărind de la una la alta, doar-doar mă va încurca și voi dezvălui cine știe ce detalii suspecte. În cele din urmă, s-a plictisit, probabil, de ineficiența dialogului și m-a lăsat să plec, nu înainte de a-mi atrage atenția să abandonăm revista, căci numai statul are dreptul să înființeze publicații. Întâlnindu-mi colegii de școală și de aventură revuistică, am aflat că și ei fuseseră luați la întrebări, însă de alți domni, care insistaseră asupra aceluiași amănunte și apoi le ceruseră să renunțe la această preocupare în afara legii, în caz contrar fiind pasibili de pușcărie. Nu știu de ce amenințarea nu fusese rostită și în cazul meu.

Câteva săptămâni mai târziu, am „editat” al doilea număr, spre primăvară al treilea, și, înainte de sesiune, al patrulea, care a fost și ultimul. Dar nimeni nu ne-a mai întrebat ceva. Numai o dată am dat nas în nas cu domnul care mă interogase. Mi-a făcut din deget, ca un soi de avertisment, și mi-a șoptit din mers: „Tot nu vreți să vă astâmpărați!”

Anul al patrulea a început sub impresia invaziei din Cehoslovacia și a discursului rostit de Ceaușescu în București. Eu, și n-am fost singurul, am depus cerere de intrare în partid și m-au primit în nicio lună. Apoi, ca din senin, chestiunea necesității unei reviste studențești a

început să fie vânturată și de UASC, și de organizația de partid, și de Rectorat. S-au purtat lungi discuții, din care au ieșit păreri de toate felurile, s-au întocmit proiecte. Și, într-o zi, am fost trimis la București, să reprezint studenții din Iași la o întâlnire cu conducerea centrală de partid. Eram patru studenți din țară și ne așteptam să fim primiți de vreun secretar al CC-ului. Însă a venit chiar Ceaușescu, a rostit câteva cuvinte de bun venit, subliniind atenția acordată de partid tinerei generații, după care ne-a îndemnat să luăm cuvântul și să ne spunem păsurile. Toți am exprimat cam aceleași doleanțe, între care figura, desigur, dorința înființării revistelor studentești. Ne-a ascultat cu răbdare, dând mereu din cap a aprobare, pentru ca, apoi, să ne asigure că salutăm ideea și nu urmează decât ca noi să punem cât mai bine în valoare rezervele de talent și energie din centrele noastre universitare. Revenit la Iași, am purces la treabă: găsirea titlului, stabilirea formatului și a numărului de pagini, a redacției, a colaboratorilor. Firește că nu de unul singur. Eram un colectiv de vreo 15 persoane, studenți și cadre didactice de la mai multe facultăți. După vreo lună și jumătate, primul număr era gata și a fost dat spre avizare Comitetului de partid pe centrul universitar, după care a fost dat la tipar. Revista se numea (cum altfel?) *Alma Mater* și, până la vacanța de vară, a ieșit și un al doilea număr. Tot pe atunci au apărut și revistele studentești din Cluj și din București. După care, fiindcă treceam în anul al cincilea și aveam de redactat o lucrare de licență, conducerea publicației a fost preluată de Mihai Tatulici. Cam asta ar fi, pe foarte scurt, istoria primei reviste studentești postbelice din Iași.

Cât privește intrarea mea în presa profesionistă, lucrurile s-au petrecut foarte simplu. Am scris o recenzie a unei cărți de Ștefan Aug. Doinaș și i-am dat-o redactorului șef adjunct al revistei *Cronica*, prozatorul Corneliu

Ștefanache. Peste două zile, când m-am dus să aflu ce impresie îmi făcuse, m-a întrebat dacă n-aș vrea să lucrez în redacție. Am acceptat și m-a angajat cu jumătate de normă pe perioadă determinată. Asta se întâmpla în toamna lui 1969. Ulterior mi-a întocmit dosarul de cadre trimis spre aprobare Secției de presă a CC-ului, astfel că, în vara următoare, am primit repartiție direct la revistă.

În cariera mea jurnalistică din comunism am fost amenințat de mai multe ori pentru un articol. La puțină vreme după ce m-am transferat la *Convorbiri literare* (1972), unde făceam o cronică a cărții de critică, am scris un text despre două volume semnate de Ion Dodu Bălan și Valeriu Râpeanu. Enumeram acolo toate păcatele celor doi autori, fără niciun fel de menajamente. E bine să amintesc detaliul că Dodu Bălan era membru al CC, iar Râpeanu era director de editură, așadar două personaje importante ale regimului. La vreo câteva zile după apariția numărului de revistă, care atunci era bilunară, redactorul șef, Corneliu Ștefanache, a fost chemat la Secția de presă a CC unde a fost muștruluit pentru că permisesse tipărirea unor asemenea „mizerii” despre niște cadre de nădejde ale partidului. S-a întors la Iași cătrănit foarte, m-a chemat la el în birou și mi-a povestit ce i se întâmplase. „Ce mi-ai făcut? M-au amenințat că suprimă revista și mi-au cerut să te dau afară!” N-am zis nimic, m-am ridicat și am trecut în biroul redactorilor, unde mi-am scris demisia. I-am dat-o secretarei și am plecat acasă. Către seară a sunat cineva la ușă. Era Corneliu Ștefanache. L-am poftit să intre, s-a așezat pe un scaun și a scos din geanta diplomat o sticlă cu vin. „Ai niște pahare?” M-am executat, le-a umplut, am ciocnit, am băut, după care mi-a zis: „Ce-i prostia asta cu demisia? Doar nu vrei să pleci de la revistă!” „Nu vreau, dar dacă trebuie, n-am ce face!” „Hai, fii serios, doar nu credeai că vei fi dat afară! Zi-

ceam și eu pentru că eram furios. Dă-i în mă-sa! Ei își fac treaba cum primesc ordin, iar noi ne-o facem cum ne pricepem mai bine. Te rog, doar, să fii mai diplomat!” Nu i-am ascultat rugămintea, continuând să scriu exact ce gândeam. Nici demisia redactată atunci n-a fost ultima, ci am repetat gestul ori de câte ori am realizat că nu am limbaj comun cu oamenii impuși drept colaboratori.

Altădată, pe la mijlocul anilor optzeci, lucrurile au avut o turnură mai gravă. Era în preajma unui 23 August și, cum se cerea, am conceput o anchetă despre literatura consacrată evenimentului, la care au fost invitați să răspundă Alex Ștefănescu și Gheorghe Grigurcu. Am scris și eu un articol despre o culegere omagială de poezii despre și pentru conducătorul Partidului și statului. Era o desființare amănunțită a antologiei cu pricina, pentru ca, în final să-mi exprim uimirea că teme atât de înalte fuseseră tratate în producții lirice de-a dreptul jenante. Și, după vreo zece zile a apărut o viguroasă critică în *Scînteia*, realizată de C. Stănescu, în care tustrei eram calificați drept purtători ai unor convingeri dușmănoase, irreverențioși față de marile realizări, inclusiv culturale, ale societății socialiste. Ce însemna atunci să fii criticat în *Scînteia*, numai cine a trăit în anii aceia știe. Am fost chemat la Comitetul Județean, la tovarășul Floareș, care mi-a pus în vedere că trebuie să plec de la *Convorbiri*, oriunde, dar nu în presă. Am încercat să-i explic că lipsa de valoare literară a textelor din antologie făcea un imens deserviciu temelor abordate, dar degeaba. În disperare de cauză, am redactat o scrisoare către Comitetul Central. Reluam acolo același tip de argumentație și îl acuzam pe C. Stănescu de interpretarea tendențioasă a afirmațiilor mele. Însă nu-mi făceam mari iluzii cu privire la efectele ei. O lună mai târziu, mă întorceam cu avionul de la București, unde fusesem cu revista la Direcția Presei din Ministerul Culturii. Și cu cine

mă întâlnesc la aeroport? Ei bine, cu tovarășul Floareș, care, de cum mă vede, se îndreaptă spre mine cu fața numai zâmbet și cu mâna întinsă. „Mă bucur să vă văd! Ce mai faceți?” Îi spun de unde veneam, mai vorbim de una, de alta, și la un moment dat îmi zice: „Știți că vi s-a analizat întâmpinarea și vi s-a dat dreptate?” „Păi de unde să știu, că n-am primit nici un răspuns?” „Am primit noi și urma să vi-l comunicăm.” „Aha, am îngăimat eu, simțind că mi se ia o povară de pe suflet. Înseamnă că acum va urma reparația, că tovarășul Stănescu își va cere scuze în același ziar și pe aceeași pagină.” Secretarul cu propaganda m-a privit ușor amuzat și m-a informat sec: „Tovarășe, ziarul partidului nu publică dezmințiri și scuze!”

Nu îmi amintesc să fi fost vreodată blocat în realizarea sau în publicarea unui articol. De fraze tăiate, de sintagme înlocuite îmi aduc aminte. Nu și de texte întregi. Așa încât, judecând prin prisma experienței de două decenii în presa literară și culturală sub comunism, mai că aș spune că, în anii aceia, puteai scrie cam tot ce gândeai. Condiția era să o faci cu inteligență, să găsești adică tonul și cuvintele potrivite, și cu o fărâmă de talent. Nu e mai puțin adevărat că însuși obiectul textelor mele, literatura, trezea mai puține suspiciuni în ochii cenzurii.

Totuși, o singură dată mi s-a întâmplat să-mi fie respins integral un text, e adevărat că un pic mai lung. Predasem, în 1975 un volum la Editura Cartea Românească. Se intitula *Critica noastră cea de toate zilele* și Alexandru Paleologu îi făcuse un referat ultraelogios. Numai că dactilograma cărții s-a întors de la Direcția Presei fără nici o pagină aprobată. În felul acesta, debutul meu editorial s-a amânat cu patru ani. O nimica toată.

Cel mai greu mi-a fost în 1978. În primăvară, am aflat, iarăși, că urma să fiu dat afară de la revistă, pentru că tatăl meu, mort cu un an înainte, ar fi fost legionar, și

nu unul oarecare, ci ditamai „șeful de cuib”. Cineva, un scriitor foarte supărat pentru că-l descoperisem în flagrant delict de plagiat, făcuse o sesizare în care pretindea acest lucru, întrebându-se cum poate vlăstarul unui legionar notoriu să fie redactor la o publicație a Uniunii Scriitorilor. Habar n-aveam despre un asemenea episod din biografia tatei și nici nu-mi dădea prin minte pe cine ar fi trebuit să întreb, să mă lămurească. Așa că mi-am zis: fie ce-o fi! Și am plecat la Botoșani, unde tata fusese pictor scenograf și director al teatrului de păpuși. M-am interesat la unii și la alții, apropiați și foste cunoștințe, însă nimeni nu știa nimic. Așa că mi-am luat inima în dinți și am cerut audiență la comandantul Securității, care, presupuneam eu, nu se putea să nu aibă informații despre trecutul tatei. M-a primit surprinzător de repede, de parcă m-ar fi așteptat, i-am explicat de ce venisem și, când am isprăvit, a izbucnit în hote, după care mi-a spus: „Du-te liniștit la Iași și transmite-le nățărilor de acolo că, în timpul mișcării legionare, tatăl dumitale era elev al liceului militar și armata nu făcea politică!” Ușurat de răspunsul primit, i-am solicitat un act, o adeverință din care să rezulte cele spuse. M-a privit lung, s-a ridicat de pe scaun, semn că audiența luase sfârșit, mi-a întins mâna și a adăugat: „Noi nu dăm astfel de adeverințe. Și nici n-ai nevoie de ea, pentru că cei de la Iași știu prea bine cum stau lucrurile.” Am plecat descumpănit de această din urmă remarcă și, de fapt, nedumerit am rămas până azi. Ce rost va fi avut întreaga înscenare? Și cui ar fi trebuit să-i folosească? Întors la Iași, nici n-a mai fost nevoie să anunț județeană de partid, cări redactorul șef mi-a transmis, din partea aceluiași tovarăș Floareș, că fusese la mijloc o neînțelegere și nimic mai mult. Dar, în septembrie n-a mai fost nicio neînțelegere. Atunci, postul de redactor la *Convorbiri literare* mi-a fost înjumătățit peste noapte și toate încercările de a primi o explicație au fost

sortite eșecului. Și cu jumătate de normă am rămas până în 1990. Să nu uit: în 1985 mi s-a oferit, la insistențele mele, o jumătate de normă de profesor la liceul de filologie.

Relațiile mele cu Direcția Presei, care cenzura revista la care lucram, n-au fost niciodată de natură să genereze situații amuzante. Și atunci când primeam viza pe plan local, dar și ulterior, când eram vizați de un departament al Ministerului Culturii, dialogurile nu erau lipsite de cordialitate. Părțile își exprimau punctele de vedere, se formulau argumente pro și contra, de multe ori ajungându-se la negocieri. În majoritatea cazurilor, era vorba de anumite formulări, de unele cuvinte. Ni se solicita să le înlocuim cu altele având un grad mai mic de generalitate, să nuanțăm. Vreau să spun un lucru care s-ar putea să-i surprindă pe mulți din cei care nu s-au născut înainte de 1980 și, deci, cunosc epoca numai din auzite: anume că Direcția Presei era mai concesivă și mai tolerantă decât organele de partid. Dovadă chiar două dintre situațiile evocate anterior. Azi, orice afirmație, indiferent de urmările pe care le-ar putea avea, își găsește loc în pagina de ziar fără un minim control. Și nu știu dacă n-ar fi recomandabil să existe un soi de corespondent al CNA-ului pentru presa tipărită, care să mai purifice ziarele și revistele de prostiile, atacurile la persoană și vulgaritățile ce amenință să ne sufoce.

Istorisirile despre fentarea cenzurii pot fi spirituale, nostime, însă eu prefer să le iau *cum grano salis*. Am avut și eu, ca atâția alții, satisfacția, ușor copilărească, pe care mă grăbeam să o împărtășesc celor câțiva apropiați, ca să ne amuzăm împreună pe seama inaderenței cenzurii la subtilități, că am „fentat-o”. Apelam, de obicei, la diferite procedee retorice, la sinonimii ceva mai savante, la eufemisme și mi se părea, de fiecare dată, că am făcut, cum se zice, o gaură în cer. Interesant e că majoritatea cititorilor

„se prindea”, ceea ce mi se părea că arunca în derizoriu vigilența temutei instituții. Acum, reflectând la chestionarul propus, încep să am oarecari îndoieli și mă întreb dacă nu cumva cenzura era aceea care consimțea, din când în când, să se lase „păcălită”. Și asta nu doar ca să creeze astfel micile supape de descărcare a energiilor ostile regimului. Dar prea era mare distanța dintre puricările la sânge ale unor texte, din care erau eliminate până și umbrele unor eventuale nealinieri ideologice, și ușurința cu care erau lăsate să treacă la tipar idei și formulări mult mai străine de doctrina oficială. Poate că prin analize minuțioase de texte s-ar putea găsi răspunsul și la această impresie tardivă.

Despre felul în care făceam presă în comunism și despre felul în care am făcut-o în așa-zisa democrație

Mihai TATULICI

Abstract: At the beginning of the '70, the Romanian Communist Party paid high attention to students, as it was scared by student riots in France and by the attitude of the French Left. Thus, it allowed the functioning of "local outlets" (institute reviews) and it condoned the youth actions, even the admiration of young people of Western literature. The state authority invested in students and promoted meritocracy; thus, if you had a passion, you could rapidly achieve your own ends. The student press (UASCR) played an insignificant role in the State political structure, but it benefited from a special status. The most difficult period for the press was 1980-1989. Nowadays, we can notice the censorship of the press owners, but also the less necessary censorship of the producers. The press should militate more for obligations than for rights.

Keywords: *censorship, editor, institute review*

Cred că e cu adevărat util ca toți cei care vor să facă azi gazetărie să afle cum se făcea presă în comunism. Motivul e mai mult decât evident: o mulțime de „analiști” de până-n 40-45 de ani se întrec astăzi să-și dea cu părerea despre cenzura de atunci și mai ales despre funcționarea presei din acei ani.

Aberațiile pe care le dezvoltă n-au nicio legătură cu ceea ce trăiam noi atunci. Așa că voi încerca să-mi amin-

tesc exact și cum funcționa sistemul și cum era ocolit. Fără altă pretenție decât de a relata cum am făcut eu jurnalism la *Viața studentească* și *Amfiteatru* și apoi la Radioteleviziunea Română, între anii 1971-1989 și, de asemenea, cum funcționa presa studentească din marile centre universitare între anii 1966-1971. Cu un mic supliment despre anii de după 1990.

Am început să fac jurnalism „profesionist” la revista *Alma Mater* a Universității „Al. I. Cuza” din Iași încă din anul II de facultate, adică din 1968. Din anul I publicam în revistele literare, dar era vorba de proză, de mici recenzii de carte sau simple note. În acea perioadă, cea mai roză din comunismul românesc, cenzura era extrem de relaxată. Primul număr al revistei *Alma Mater* a fost văzut de cadrul didactic care ne coordona (a fost Al. Călinescu), de secretarul de partid pe Universitate și de rector. Dacă-mi amintesc bine, nu s-a trimis revista nici la Centrul Universitar, nici la județeană de partid.

Orientările erau generale și neagresive: un pic de activitate a studenților (UASC), un pic de context politic și restul... literatură. Așa a început *Alma Mater*: ca revistă de literatură pentru că majoritatea eram de la Filologie și cei care nu eram... tot asta făceau. Așa a funcționat revista până în 1971, când am plecat din Iași. Mai toți cei din prima garnitură nu erau interesați de social: Al. Dobrescu făcea critică literară, eu scriam proză, Emil Nicolae – poezie, Th. Parapiru – proză, C. Pricop – critică literară. Eram tineri veleitari pe care, deja, îi cultivau revistele literare din Iași (*Cronica*, *Convorbiri literare*) și puțin ne păsa de politică. E drept, trăiam vremuri de deschidere: Eminescu – postume, Blaga, mulți alți autori până atunci interziși se învățau deja la facultate, ni se părea că vremurile merg spre mai bine și, până prin 1971-1975, așa a fost. Rarisim ni se „întorcea” câte un material și, de cele mai multe ori, pentru